

Sipos Balázs

MI A POLITIKA A POLITIKATÖRTÉNET-ÍRÁSBAN?*

Írásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy mivel foglalkozik a politikatörténet-írás – azaz hogy mi is a politika a politikatörténet-írásban. Először a történetírói gyakorlatot, illetve azt vizsgálom, hogy angol és amerikai történészek mit gondoltak és gondolnak erről. Másodszor pedig azt a kérdést érintem, illetve arra hozok példát, hogy milyen politikafogalmak és milyen módon használhatók a politikatörténet-írásban.

Politikatörténet-írás, új politikatörténet-írás és konvergencia

A történetíráson belül a politikatörténet-írás helyzete, viszonya más történeti részdiszciplínákhoz időről időre, vissza-visszatérően vita tárgya: lényegében a századfordulótól kezdve folyamatosan újabb és újabb olyan irányzatok vagy iskolák léptek színre, amelyek erőteljes kritikával illették. Az 1970-es, 1980-as évtized szintén olyan időszak volt, amikor a francia mellett az angol és amerikai történetírásban is meglehetősen kényesnek (rossznak) tűnt a renoméja. Sokan azt vallották ugyanis, hogy egyrészt elmaradott módszertana, másrészt unalmas tárgya miatt válságban van. Utóbbi kapcsán említhetjük *Geoff Eley* – *Keith Nield* közös tanulmányát, amelyben meg is fogalmazták, hogy nem is annyira a politikatörténettel, mint inkább magával a politikával mint témával szembeni fenntartások jelentősek.¹

A politikatörténet-írást ebben az évtizedben (is) többek között azért látták válságban lévőnek, mert úgy vélték: kifogásolható túlzott (politikai) eseményközpontúsága, valamint elitizmusa: azaz a „politikai élet” főszereplőinek (a „vezetőknek”) és az ő cselekedeteiknek a történelemben és a magyarázatokban juttatott kivételes és majdhogynem kizárólagos pozíciója. Felrőtták továbbá, hogy csak felszíni jelenségekkel foglalkozik: a politikával próbál megmagyarázni mindent (legalábbis mindent, amit politikainak tart), és nem tekint túl annak határain. (Ennek a kritikának a háttérében az áll, hogy a politikát nem tekintették autonóm szférának, és minden politikai esemény mögött nem politikai okokat gondoltak.)²

* Írásom a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

¹ *Geoff Eley* – *Keith Nield* 1980.

² *Szekfü Gyula* is leírta, hogy a „politikai történetírásnak” le kell mondania a „politikai szemlélet kizárólagosságáról”, és fel kell ismernie, hogy „az állami és politikai csak függvényei a társadalmi, gazdasági, kulturális momentumoknak”. Idézi és elemzi *Pritz Pál* 2005: 53–55.

Ebben a szituációban, egészen pontosan 1985-ben a History Today azt a kérdést tette fel néhány történésznek, hogy mi a politikatörténet-írás és milyen a pozíciója/elismertsége.³ A kérdés „aktualitását” a szerkesztői szándékon túl⁴ az a remény adta, hogy az elitistának, szűknek, nehezkésnek tartott politikatörténet mintha „fellángolni” látszana.

Voltak, akik „hagyományosabb” módon közelítették meg a tárgyat. *Peter Wiseman*, az Exeteri Egyetem Ókortörténeti Tanszékének professzora szerint „a politikatörténet a polisz, a köztársaság, az állampolgári testület története; azon politikai eseményeké, amelyeket ezek csinálnak vagy ezek nevében tesznek”. Továbbá azok „a szabályok, amelyek alapján ezeket az állampolgári testületeket felállítják, amelyek alapján működnek” – és így tovább. *Wiseman* azt is hangsúlyozta, hogy a következő kérdésekre kell válaszolniuk a politikatörténészeknek (is): ki, hogyan, hol, mikor?⁵

Geoffrey Elton, az angol alkotmánytörténet professzora a Cambridge-i Egyetemen másként fogalmazott. Ő ezt felelte: a politikatörténet „azokat a szokásokat tanulmányozza, amelyeket követve az emberek csoportjai megszervezték közös életüket, illetve amelyeket követve kezelték azokat a konfliktusokat, amelyek egyrészt a csoportok belső életét, másrészt a más csoportokkal való kapcsolataikat meghatározzák”. A politikatörténet a nyilvános cselekvéseket vizsgálja, és „emitt [...] a társadalmi és gazdasági jelenségeket is meg kell ragadni[a]”, foglalkoznia kell például az attitűdökkel, továbbá azzal: miként értelmezték egykor a cselekvéseket.⁶

Elton kitért arra a kérdésre is, hogy honnan származnak a politikatörténet-írással szembeni fenntartások, amelyek szerint a politikatörténet unalmas, nehezkés, elitista. Válasza szerint a politikatörténet „alacsony rangja abból az időből származik, amikor egyedül a cselekvésekkel foglalkozott”. Ebből következően „a politikatörténet-írással szembeni jelenlegi fenntartásoknak [...] gyakran rosszul informáltság és butaság az alapjuk”. Valami hasznuk azonban mégis van: „arra ösztönöznek ugyanis, hogy a politikatörténet javítsa magát”.⁷

Eltelt nagyjából húsz esztendő, és az azóta történtek mintha igazolnák a History Today által emlegetett „fellángolást”. 2004-ben jelent meg *Susan Pederson* tanulmánya arról, hogy Mi a politikatörténet ma? – egy olyan tanulmánykötetben, amelynek címe (Mi a történetírás ma?), illetve a benne szereplő tanulmányok címe a két évtizeddel korábbi sorozatot idézi.⁸ Ebben szerepel az a gyakran idézett mondat, miszerint „ma mindannyian politikatörténészek vagyunk”.⁹ A történetírásban ugyanis konvergencia, kiegyenlítődés zajlik: míg 1985-ben a History Today kérdésére adott válaszában *Conrad Russell* – *Geoff Eley*-jal és *Keith Nielddel* összhangban – még azt állította, hogy a társadalomtörténészek kevés figyelmet szentelnek azoknak a társadalmi feszültségeknek, amelyek a politikai változások kiindulópontjai, addig *Pederson* 2004-ben úgy látta: nemcsak a társadalomtörténészek fedezték fel a politikát, hanem többek között a kultúrtörténészek is. A kiegyenlítődés másik oka, hogy a „klasszikus politikatörténészek”, az úgynevezett „magas politikával” foglalkozók elkezdtek a politika elméleti alapjai iránt érdeklődni, míg

³ A további idézetek innen valók: *Kathleen Burk* 1985.

⁴ A magazin szerkesztősége sorozatot indított Mi a történelem? címen. Ebben a populáris kultúra, Európa, a harmadik világ története mellett a diplomáciatörténet, a nőtörténet, a tudomány-, a társadalom-, az egyház-, az értelmiség-, a gazdaság-, a művészet- és a hadtörténet helyzetét tárgyalták. És természetesen a politikatörténetét.

⁵ *Kathleen Burk* 1985.

⁶ *Kathleen Burk* 1985.

⁷ *Kathleen Burk* 1985.

⁸ Természetesen a különbségek is érdekesek: a politikatörténeten kívül a társadalom-, az egyház-, a kultúr-, az értelmiségtörténetnek, valamint a társadalmi nemek és a birodalmak történetének szenteltek önálló tanulmányt. Lásd *David Cannadine* 2004.

⁹ *Susan Pederson* 2004: 38.

a társadalomtörténet távolodik a társadalmi-gazdasági determinista felfogástól, és elfogadja a politika autonómiáját.¹⁰

Ezen a ponton visszakanyarodnék ahhoz, hogy a politikatörténet-írás pozícióját nagyjából a századforduló óta folyamatosan vitatták és vitatják újabb és újabb nem politikatörténet-írói irányzatok. Ez ugyanis csak részben igaz, hiszen az úgynevezett új politikatörténet maga is a („rég”) politikatörténet-írás ellenében fogalmazta meg és próbálta megszervezni magát.¹¹

Először is le kell szögezni, hogy az, amit új politikatörténet néven ismerünk, valójában (természetesen) régi: ha elfogadjuk, hogy nagyjából az 1950-es évek óta létezik folyamatosan, akkor legkevesebb hatvan esztendő. Ráadásul már kialakulásakor sem volt új. *Frederick Jackson Turner* és első tanítványai ugyanis már a 19. század legvége óta elemezték a választási ismétlődéseket és a választói névjegyzékeket. Munkásságuk ráadásul része volt a 19. század végén, a 20. század elején létezett úgynevezett új történetírásnak (New History), amely az úgynevezett „hagyományos történetírással” ellentétben a társadalom-, a gazdaság- és a kultúrtörténetet is vizsgálta.

Az 1930-as évektől újabb politikatörténészek kezdtek „kísérletekbe”: *James C. Malvin*, az irányzat egyik meghatározó alakja a „hagyományos történetírás elleni reakcióként” mélyedt el a társadalomtudományi irodalomban. *Thomas C. Cochran* 1947-ben nagy botrányt kavart előadásával az American Historical Society konferenciáján. Ebben és az egy évvel később tanulmányként megjelent szövegben éles támadást intézett „az amerikai politikatörténet leírásának hagyományos módszere ellen”, amelyet „elnöki szintézisnek” nevezett, és amelynek „lényege” szerinte az, hogy az elnöki kormányzást az elnöki kormányzással magyarázzák. Ehelyett ő az amerikai történelem társadalomtudományos szintézisének megteremtését javasolta.¹²

Az új politikatörténet ráadásul nem csak amerikai (USA-beli) gyökerekkel, tradíciókkal rendelkezik. *David M. Craig* az új politikatörténet-írásról szóló tanulmányában Robin George Collingwoodot, az 1889 és 1943 között élt brit filozófust és történészt mutatta eme „újszerű” gondolat, a „politikatörténettel való másként foglalkozás” egyik atyjának.¹³ De említhetjük azt, hogy amikor az Amerikai Egyesült Államokban a századfordulón feltűnt a politikatörténet-írás elsőbbségét és „kizárolagosságát” megtörni hivatott „új történetírás” irányzata, akkor Németországban *Karl Lamprecht* kikérte magának ezt az „újító” amerikai programot. Azt mondta: ő már régóta „általános”, azaz interdiszciplináris történetírást művel, és ezt ki is fejtette a *Moderne Geschichtswissenschaft* című, több német és angol nyelvű kiadást megért könyvében, ahol kultúrtörténeti és szociálpszichológiai szempontokat is használt.¹⁴

Az új politikatörténet tehát az 1950-es években, azaz „születésekor” sem volt új. És ekkor nem is volt politikatörténet – abban az értelemben, hogy művelői eleinte viselkedéstörténészeknek hívták magukat azért, mert így kívánták megkülönböztetni részdiszciplinájukat a *hagyományos* politikatörténettől – és a politikatudománytól. Nagyjából a következőképpen határozható meg, hogy ekkor mi jellemezte őket: elsősorban választástörténettel foglalkoztak (azaz politikatörténeti elemzéseikbe bevonták a társadalmi és gazdasági tényezőket), elitkutatással (azaz nem egyéni, hanem „csoportos” életrajzokkal), a pártszerkezet és általában a politikai struktúrák változásával,

¹⁰ *David M. Craig* 2010: 453–454.

¹¹ Az új politikatörténet leírásában következő írásom gondolatmenetére támaszkodtam, illetve ezt egészítettem ki: *Sipos Balázs* 2009.

¹² *Samuel P. Hays* 1965: 373–394.; *Allan B. Bogue* 1968: 5–27.

¹³ *David M. Craig* 2010: 465–477.

¹⁴ *Karl Lamprecht* 1909; *Karl Lamprecht* 1905. Utóbbi, amerikai kiadás az 1904-es első német kiadás átdolgozott változata.

valamint történeti demográfiával. Továbbá fontos megemlíteni, hogy az új politikatörténet-írás művelőit (a magukat ilyen módon meghatározókat) a kezdetektől hajtotta a vágy, hogy kutatásaik megfeleljenek a társadalomtudományos kritériumoknak. Ezzel magyarázható, hogy az 1950–1960-as években hatott rájuk *Paul F. Lazarsfeld* és *Robert K. Merton*, a politológus *Robert Dahl*-on kívül segítette munkájukat a gazdaságtörténész *Robert Fogel*.

Ám ha a történetírásban konvergencia zajlik, akkor nehéz felelni arra a kérdésre, hogy mi is a politika a politikatörténet-írásban, hogy a politikatörténet-írás mivel foglalkozik. Hiszen hol húzódnak a politikatörténet, illetve például a politikával foglalkozó társadalomtörténet, kultúrtörténet határai? Hogyan határolhatjuk el ezeket a diszciplínákat? Vajon a politikatörténet, vagy az „új politikatörténet” expanziójáról van szó, vagy inkább a kultúrtörténet-írás vagy a társadalomtörténet-írás változásáról?

Paula Baker 1999-ben az előbbire szavazott. Szerinte korábban az „új politikatörténet-írás” a politika és a társadalom viszonyát kutatta – ám napjainkban a politika konfliktusos világának tanulmányozása révén társadalom- és kultúrtörténeti kérdésekkel, például a társadalmi nemek és osztályok történetével foglalkozik.¹⁵ *Susan Pederson* „viszont” ettől eltérően például azt írta: a kultúrtörténészek, Foucault nyomán, immár a hatalom és a dominancia témáját elemzik.¹⁶ Azaz míg *Baker* szerint aki politikával foglalkozik, az politikatörténész (és csak az változik, hogy milyen „politikai” témák a divatosak), addig *Pederson* jelentősnek tartotta a politikatörténettel való foglalkozások között létező megközelítésbeli különbségeket.

És mindebből fakadóan van még egy fontos különbség *Baker* és *Pederson* megközelítése között. *Pederson* a politika újszerű tárgyalási módjait hangsúlyozta, míg *Baker* azt, hogy az új politikatörténet-írás az amerikai történetírásban is kisebbségben van.

Konvergencia vagy hibridizáció?

A konvergencia röviden bemutatott „elméletének” azonban több mindent ellene lehet vetni. Például azt, hogy valójában semmi jelentős változás sem történt a történetírás és a politikatörténet-írás viszonyában. Valójában csak arról van szó, hogy új nevet, új címkét kapott egy mindenkor megfigyelhető jelenség. Felhozható itt az empirista történetírás módszertanával foglalkozó *Stephen Davies* kötete, amely a posztmodern történetírás kihívására válaszul született. *Davies* szerint az empirista politikatörténet-írás átfogó jellegű, széles körű történeti tudomány és eljárás. Ha a politikai jelenségek vizsgálatához szükséges, akkor a részdiszciplínát minden esetben „egyesítik” a gazdaság-, a társadalom- vagy a kultúrtörténettel. Ugyanakkor hangsúlyozzák a politika szférájának autonómiáját, azaz helytelenítik azokat az egymástól eltérő megközelítéseket, amelyek szerint a politika mindig valami más következménye (legyen ez a „más” gazdasági, társadalmi vagy akár földrajzi).¹⁷ Elvetnek továbbá minden olyan megközelítést, amely szerint a politikai események hatása a társadalomra vagy az egyénre kevésbé lényeges vagy beható, mint más ténye-

¹⁵ *Paula Baker* 1999.

¹⁶ *Susan Pederson* 2004: 37–38.

¹⁷ Azaz elvetik például a marxizmust és az Annales-iskolát. Vö. *Clifford Geertz* 1994b.

zőké. Fontos továbbá, hogy hívei a kvantitatív módszereknek is, ami szintén az új politikatörténet-írás irányzatával rokonítja őket.¹⁸

A „konvergenciaelmélettel” szemben ellenérv lehet továbbá maga az új politikatörténet-írás, mégpedig két értelemben is. Egyrészt azért, mert – mint láttuk – egy nagyon régi, másrészt mert – mint *Paula Baker* írta – nem egy elterjedt, hanem kisebbségben lévő irányzatról van szó.

És végül ellenérv például az is, hogy a politika-, a társadalom- vagy a kultúrtörténet határaitra vonatkozó kérdés inkább tudományszociológiai jellegű. A kérdésfelvetésnek, témaválasztásnak inkább gyakorlati és társadalmi vagy „egyéni” okai vannak, és kevésbé tudományosak (azaz nem valamiféle historiográfiai, értsd „tisztán tudományos” jelenség húzódik mögötte).

A már idézett *Conrad Russell* az 1985-ös körkérdésre adott válaszában a kutató érdeklődését tartotta fontosnak: „a politikatörténet, a társadalomtörténet, a gazdaságtörténet, az egyháztörténet, az eszmetörténet és a többi nem más, mint egy-egy sarok, ahonnan a tények közös halmazát látjuk. Minden ugyanazokkal az emberekkel, ugyanakkor és ugyanott történt, és ezért a [diszciplináris] felosztásra való minden igyekezet mesterséges: ezek inkább a történeszek szubjektív érdeklődéséből fakadó megkülönböztetéseket tükrözik.”¹⁹

Ezzel szemben az *Immanuel Wallerstein* vezette Gulbenkian-bizottság azt hangsúlyozta, hogy a diszciplináris felosztás, elkülönülés oka a kutatói csoportok önazonosságának kifejezése, illetve az ellenőrzés. Utóbbi részben szakmai-minőségi motivációt jelent, azaz a professzionális történetírás fenntartására irányul (az alkalmatlan kutatók kizárása és a kiválóság védelme révén). Részben azonban hatalmi kérdés (a kutatási erőforrások feletti rendelkezés kérdése).²⁰

Mit jelent mindez?

Talán azt, hogy egyéni és csoportos kutatói motivációk eredményeként (azaz inkább tudományszociológiai okokkal magyarázhatóan) újabb és újabb hibridizációs törekvések jelennek meg a történetírásban, amelyek egy része politikai vagy politikaiként azonosított jelenségeket vizsgál. Ez a hibridizáció tehát egyrészt „egyes tudományágak részterületeinek átfedését, a tudás új szakterületek képében jelentkező rekombinálódását” jelenti,²¹ más szóval azt, hogy a történetírás kulturális fordulatának nevezett újítás a kultúratudományok és a politikatörténet-írás „(re)kombinálódását”, „hibridizációját” eredményezte. Másrészt hibrid területek vagy „alterületek” megjelenését jelenti, azaz esetünkben például azt, hogy a politika története olyan terület „lett”, ahol kulturális jelenségeket is tanulmányozhatunk. És talán éppen ezért nem pontos, ha történetíráson belüli konvergenciát emlegetünk. Ugyanis ennek a kétféle (tudniillik a tudományágakat és a tématerületeket érintő) hibridizációnak az eredményeként – amint arra *Mattei Dogan* felhívja a figyelmet – a kutatók jobbra „kívülállókkal” és más alterületekkel érintkeznek.²² Előbbi példánknál maradva: a politika területének kultúrtörténeti jelenségeit tanulmányozó kutató nem a politika más (történeti) jelenségeit vizsgáló kutatóval beszél közös nyelvet, hanem a más területeken és esetleg nem is történeti kulturális jelenségeket vizsgáló kutatótársával. Ebből pedig az is következik, hogy a politika történetével foglalkozó történészek vagy politikatörténészek, vagy nem, és kutatásuk vagy a politikatörténethez „tartozik”, vagy nem.

¹⁸ *Stephen Davies* 2003: 80–85.

¹⁹ *Kathleen Burk* 1985.

²⁰ *Immanuel Wallerstein és mások* 2002: 39.

²¹ *Mattei Dogan* 2003: 126–127.

²² *Mattei Dogan* 2003: 127.

A hatalom mint médium és a politikai idegenek

Ezzel tulajdonképpen – igaz, kissé módosított formában – visszatértünk az eredeti kérdésünkhöz: tulajdonképpen mi a politika a (politika)történet-írásban? Vagy: mi a politika?

Vannak, aki szerint a politika a hatalom kérdése (emiat is említhette *Susan Pederson* Foucault-t mint „politikátörténészt”). És mivel a hatalomelméleteknek komoly irodalma van, a politikátörténet-írás számára remek lehetőséget nyújt ezeknek a teóriáknak a tesztelése, alkalmazása. Mondjuk, *Hannah Arendt* elgondolása arról, hogy (erősen leegyszerűsítve) igazán nagy hatalma annak a cselekvőnek van, akinek sokan és lényegében automatikusan tesznek meg valamit, és nem annak, aki folyamatosan a hatalmát fitogtatja vagy akinek gyakran kell kényszerítést alkalmaznia, hogy kicsikarja mások engedelmeskedését.²³ Ehhez kapcsolható *Niklas Luhmann* teóriája arról, hogy a politikai viszonyokban is van egy ugyanolyan közvetítő médium, mint amilyen a gazdaságban a pénz. Ez a közvetítő médium pedig a hatalom, amely ugyanúgy inflálódhat és elinflálódhat, mint ahogy a pénz veszít értékéből vagy elveszíti értékét. Ha ugyanis valakinek sok hatalmat kell fordítania arra, hogy másokat rávegyen valamire, akkor azzal csökkenti saját hatalma értékét.²⁴

Ezeket az elgondolásokat felhasználva számtalan történeti korszakot és problémát másként közelíthetünk meg. Ha Magyarország 1919 és 1945 közötti történetére gondolunk például, akkor azt mondhatjuk: Horthy Miklós „hatalma csúcsán” az 1920-as évtizedben, különösen is annak második felében volt, míg az 1930-as évtized és a második világháború éveiben több, majd sok hatalmat kellett látványosan használatba vennie azért, hogy elérje, amit akart.

A politika egy másik jellegzetes értelmezése *Carl Schmitt* nevéhez fűződik. Úgy vélte: maguk a konfliktusok politikai jellegűek, amennyiben azt mutatják, hogy egy csoport veszélyesnek gondol egy másik csoportot. És minél erőteljesebb ez az ellenséges viszony, annál inkább politikai jellegű.²⁵

Nézzünk erre egy példát!

Magyarországon bizonyos csoportok a 20. század első felében (is) ellenségesen tekintettek a feministákra. Úgy gondolták ugyanis, hogy veszélyeztetik a társadalom rendjét – pontosabban azokat a viszonyokat, amelyeket ők a társadalom rendjeként ábrázoltak. Hiszen miről is van itt szó? Amint *Joan Wallach Scott* *A társadalmi nemek és a politika története* című könyvében is leírja: azt, hogy mi mindent jelent az, hogy „nők” és „férfiak” – hogy milyen ellentétes dolgokra utalnak, hogy aktuálisan mit zárnak ki ezek a jelentések és mit nem –, nos, mindez viták, eszmecserék során formálódik, születik meg.²⁶ Ahogy *James Carey* *A kommunikáció mint kultúra* című könyvében általános érvennyel fogalmazott: a kommunikáció „szimbolikus folyamat, amelynek során a valóságot előállítják, fenntartják, javítják és átalakítják”.²⁷ Azaz a kultúra része a világtkép, ami nem más, mint „a dolgok tiszta megjelenése, [...] azaz a természetről, az énről, a társadalomról alkotott képzetek összessége, [...] a rendről alkotott legáltalánosabb eszmék”.²⁸

²³ Arendt elmélete tartalmaz ennél is radikálisabb elemeket. Lásd *Balázs Zoltán* 1998: 86–89.

²⁴ *Balázs Zoltán* 1998: 95–102.

²⁵ *Carl Schmitt* 2002.

²⁶ *Joan Wallach Scott* 1999: xi.

²⁷ *James Carey* 1985: 23.

²⁸ *Clofford Geertz* 1994a: 5.

Tehát: ha a természet vagy a társadalom „rendje” kultúránként mást és mást jelent, akkor a „nőiesség” bizonyos tapasztalatai az „igazság [bizonyos] rendszereiben” maguktól értetődők, más rendszerekben pedig nem.²⁹ A 20. század első felében például Magyarországon bizonyos társadalmi-kulturális csoportok természetellenesnek tartották, ha egy nő rúzszt használt, kifestette magát, vagy nem tartotta élete kizárólagos céljának a család szolgálatát.³⁰ Sokak számára a természet rendjével ellentétesnek tűnt az a politikai program, hogy a férfi és a nő egyenlő és egyenjogú legyen. Az emberek közötti egyenlőtlenség természetes – írta Horovitz Gusztáv 1905-ös tárcájában –, de sajnos létezik két eszme, amely ez ellen a rend ellen küzd: a szocializmus és a feminizmus.³¹ A nála nevesebb Kenedy Géza 1920-ban az Új Időkben azért érvelt a nők továbbtanulása ellen, mert – írta – a nagyobb műveltségű nők „legnagyobb része” meddő.³² Vagy: az 1930-as évek második felében felmerült, hogy tovább korlátozzák a nők választójogát, mégpedig azért, mert a nők lelki alkatuk miatt általában nem sokat értenek a politikához. Azaz van valami sajátosan „női”, ami általában alkalmatlanná teszi őket a politikai döntésekben való részvételre. Amire Melczer Lilla kormánypárti képviselő „természetesen” azzal válaszolt, hogy férfi és nő között ilyesféle alkati különbség nincs. Mint 1937-ben fogalmazott: „Elismerem, hogy választójoga ellenére az egyszerű nő általában nem sokat ért a politikához. *De az egyszerű fiatal férfi sem!*”³³

Hangsúlyozni szeretném: ezek a példák és témák egytől egyig politikai jellegűek, és a valóságkonstruálás, az ábrázolás, a reprezentáció politikájáról szólnak.

Ezt a kérdést itt Carl Schmitt „politikai” elméletéből kiindulva villantottam fel, azaz a feministákat, a feminizmus híveit mint politikai idegen csoportot értelmeztem. Természetesen fogalomtörténeti szempontból is tanulmányozhatjuk a kérdést, amikor mondjuk, az emancipáció vagy a feminizmus jelentésgazdagságát vizsgáljuk.³⁴ És vizsgálhatjuk eszméletörténeti vagy tudástörténeti szempontból is. Ez azt jelenti, hogy nem „nagy gondolkodók” koncepciójának történetét próbáljuk leírni, hanem azt: mit gondolhattak bizonyos társadalmi csoportok, a „hétköznapi emberek” erről vagy arról a jelenségről. Ez politikumtörténet, amikor is a kérdés az: a társadalomról, az igazságról szóló milyen „tudások” milyen politikai cselekvésekhez vezettek.

Források

Asszonyok: Asszonyok a parlamentben. Új Idők (1937: 42.) 11. 374–376.

Csáth Géza: Rejtelmek labirintusában. Összegyűjtött esszék, tanulmányok, cikkek. Szerk. Szajbély Mihály. Budapest 1995.

Gerely Jolán: A művelt leány. Budapest 1933.

Kenedy Géza: Az első fecske. Új Idők (1920: 26.) 10. 192–193.

²⁹ Joan Wallach Scott 1999: xi.

³⁰ Lásd például Gerely Jolán 1933.

³¹ Idézi Csáth Géza 1995: 461.

³² Kenedy Géza 1920: 192.

³³ Asszonyok 1937: 374. Kiemelés az eredetiben.

³⁴ Ez a kettő is olyan fogalom volt és lett, amelyre igaz Reinhardt Kosselleck leírása: „egy szó akkor válik fogalommá, ha egy politikai-társadalmi tapasztalás- és jelentés-összefüggés teljes gazdagsága, amelyben és amelyre az adott szót használjuk, mindenestül beépül ebbe az egyetlen szóba.” Reinhardt Kosselleck 2003: 135.

Hivatkozott irodalom

- Baker, Paula*: The Midlife Crisis of the New Political History. *The Journal of American History* (1999: 86.) 1. 158–166.
- Balázs Zoltán*: Modern hatalomelméletek. Budapest 1998.
- Bogue, Allan B.*: United States: The „New” Political History. *Journal of Contemporary History* (1968: 1.) 5–27.
- Burk, Kathleen (ed.)*: What is Political History? *History Today* (1985: 35.) 1. <http://www.historytoday.com/kathleen-burk/what-political-history>, 2012. október 28.
- Cannadine, David (ed.)*: What is History Now? New York 2004.
- Carey, James*: Communication as Culture. Essays on Media and Society. Boston 1985.
- Craig, David M.*: „High Politics” and the „New Political History”. *The Historical Journal* (2010: 53.) 2. 453–475.
- Davies, Stephen*: Empiricism and History. London 2003.
- Dogan, Mattei*: A politikatudomány és a többi társadalomtudomány. In: A politikatudomány új kézikönyve. Szerk. *Goodin, Robert E. – Klingemann, Hans Dieter*. Budapest 2003. 103–133.
- Eley, Geoff – Nield, Keith*: Why Does Social History Ignore Politics? *Social History* (1980: 5.) 2. 249–272.
- Geertz, Clifford*: Az ethosz, a világkép és a szent szimbólumok elemzése. In: *Geertz, Clifford*: Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Vál., utószó: *Niedermüller Péter*. Ford. *Andor Eszter et al.* Budapest 1994a. 5–21.
- Geertz, Clifford*: Az ideológia mint kulturális rendszer. In: *Geertz, Clifford*: Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Vál., utószó: *Niedermüller Péter*. Ford. *Andor Eszter et al.* Budapest 1994b. 22–62.
- Hays, Samuel P.*: The Social Analysis of American Political History, 1880–1920. *Political Science Quarterly* (1965: 4.) 373–394.
- Koselleck, Reinhart*: Fogalomtörténet és társadalomtörténet. In: *Koselleck, Reinhart*: Elmúlt jövő. A történeti idő szemantikája. Ford. *Hidas Zoltán – Szabó Márton*. Budapest 2003. 121–145.
- Lamprecht, Karl*: Moderne Geschichtswissenschaft. Leipzig, 1909. Weidmann. <http://archive.org/stream/modernegeschich01lampgoog#page/n5/mode/2up>, 2012. október 28.
- Lamprecht, Karl*: What Is History? Five Lectures on the Modern Science of History. New York – Macmillan 1905. <http://www.questia.com/read/1499758/what-is-history-five-lectures-on-the-modern-science>, 2012. november 9.
- Pederson, Susan*: What is Political History Now? In: What is History Now? Ed. *David Cannadine*. New York 2004. 36–56.
- Pritz Pál*: A politikatörténet-írás. In: *Pritz Pál*: Az a „rövid” huszadik század. Történetpolitikai tanulmányok. Budapest 2005. 38–55.
- Schmitt, Carl*: A politika fogalma. Előszóval és három korolláriummal kiegészített 1932-es szöveg. In: *Schmitt, Carl*: A politika fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok. Ford., szerk., utószó: *Cs. Kiss Lajos*. Budapest 2002. 5–102.
- Sipos Balázs*: Van-e politikának társadalomtörténete? (A politológia, a szociológia és a történetírás viszonya.) *Aetas* (2009: 24.) 3. 156–166.
- Wallach Scott, Joan*: Gender and the Politics of History. Rev. ed. Columbia 1999.
- Wallerstein, Immanuel et al.*: A társadalomtudományok jövőjéért: nyitás és újjászervezés. A Gulbenkian Bizottság jelentése. Ford. *Göbölös Magdolna*. Budapest 2002.